

CEVİZ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE TEMEL SORUNLAR VE ARA TARIM OLANAKLARI

F. Ekmel TEKİNTAŞ¹

Engin ERTAN¹

ÖZET

Meyve bahçelerinin ilk tesis yıllarında sıra aralarındaki boş alanlarda başka bitkilerle yetiştiricilik yapılmakta ve yapılan bu yetiştiriciliğe "ara tarımı" ismi verilmektedir. Ara tarım genellikle tek yıllık bitkilerle planlanmakta ve böylesinin daha kolay ve basit olacağı düşünülmektedir. Oysaki meyve bahçelerinde tek yıllık bitkilerle yapılan ara tarım çoğu zaman ana ürünle olan morfolojik, fizyolojik ve yaşam döngüsü ve talepleri bakımından birbirinden çok ciddi farklılıklar göstermekte, çok önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle meyve bahçeleri için tek yıllık bitkilerden ara tarım planlaması yapmaktan uzak durmak gerekmektedir. Bu nedenle meyve bahçelerinde ara tarım planlamasını daha ziyade morfolojik, fizyolojik ve biyolojik olarak daha benzer olan başka meyve türlerini uygun anaç/çeşit kombinasyonları kullanmak şekli ile gerçekleştirmek gerekmektedir. Ana ürün ceviz olmak koşulu ile yatırım ve işletme maliyetlerinin yoğun olmasına karşın anlamlı bir ürünün elde edilemediği ilk 7–8 yıl içinde gençlik kısırlığı dönemi kısa olup ikinci–üçüncü yıl meyve verebilecek nitelikte yardımcı tür seçiminin önemli olduğu bu öngöründe; nar, badem, erik şeftali vb. türler uygun kombinasyonlar olarak düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Ceviz, ara tarım, bodur anaçlar

SUMMARY

BASIC PROBLEMS AND INTER-GROWING FACILITIES ON WALNUT ORCHARD

In the walnut orchards rows spaces of trees can be growing other plants in the first years that it named as inter-growing. Especially, all growers prefers annual plants for inter-growing plants. At this stage, important differences occur this annual plant with woody plants regarding to physiological and ecological. For this reason, must be choosen dwarf rootstock / scion combination such as GF677 / almond, Myrobolan 29-c / plums, rootpac 20 / almond for walnut orchard.

Keywords: Walnut, inter-growing, dwarf stocks

¹ Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, AYDIN

GİRİŞ

Dicotyledoneae sınıfı Juglandales takımı, Juglandaceae familyası ve Juglans cinsinde yer alan cevizin (*Juglans regia* L.) Juglans cinsi içerisinde günümüzde özellikleri tespit edilmiş 18 türü olduğu bilinmektedir. Bu türler arasında üstün meyve kalitesiyle ceviz denildiğinde ilk akla gelen ve Anadolu cevizi, İran cevizi ve İngiliz cevizi olarak da adlandırılan *Juglans regia* L.'dir [2, 3]. Ceviz orta Asya dağlarının doğal bitkisi olup; buradan Sincan (Doğu Türkistan), Kazakistan'ın bir kısmına Özbekistan'a, Kırgızistan'ın güneyine, buradan Nepal dağlarına, Tibet'e, Hindistan'ın kuzeyine ve Pakistan üzerinden Afganistan'a, Tacikistan'a Türkmenistan'a İran'a, Irak'a, Azerbeycan'ın bir kısmına, Ermenistan'a, Gürcistan'a, Türkiye'nin doğusuna ve giderek Türkiye'nin tamamına yayılmıştır. Ceviz aynı zamanda Bulgaristan, eski Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan'ın doğal bitki örtüsü içinde yer alır [5].

Dünyada önemli ceviz üreticisi ülkeler Çin, İran, ABD, Türkiye'dir. Dünyada 2013 yılı itibarıyla 998 bin hektarlık alanda toplam 3,46 milyon ton ceviz üretimi yapılmıştır. Yaklaşık 1,7 milyon ton üretim ile dünyada birinci sırada yer alan Çin'in ceviz üretimi genellikle tohumdan yetişmiş tiplerden karşılandığı için standardizasyon sorunu bulunmaktadır. ABD ceviz üretiminin tamamının kapama bahçeler ve standart çeşitlerle yapılmaktadır. Ayrıca üretim alt yapısı ve verimlilik bakımından da dünyanın lider ülkesi konumundadır. Ülkemizde gerek illere gerekse bölgelere bakıldığında istikrarlı bir üretim yapılmamaktadır. Bunu en önemli sebepleri standart ceviz çeşitlerinin olmaması, yetiştiriciliğin tek tek ağaçlar halinde olması, buna bağlı olarak ceviz yetiştiriciliğinde sulama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele gibi teknik ve kültürel uygulamaların iyi şekilde yapılmaması, dölleme biyolojisi yönünden gerekli bilgilere sahip olmayan üreticilerin bu konuda herhangi bir tedbire başvurmamış olması ve hasattaki yanlış uygulamalar sayılabilir [6].

Türkiye'deki mevcut üretimi iç tüketime dahi yetmediği bu sebeple ülkemiz ceviz ihtiyacını ithal ederek karşılamaktadır. Türkiye ceviz üretiminde kalite ve standardizasyon sorunu bulunduğundan ceviz ithalatı yapmaktadır. İthalat miktarını düşürmek için kalite ve

standardizasyonu yakalamamız gerekmektedir. Cevizin iklim şartlarına adaptasyon yeteneklerinin zayıf olması nedeniyle ceviz yetiştiriciliğimizde üretim, yıllara göre de dalgalanma göstermektedir. Cevizin anavatanları arasında yer alan ülkemizi ceviz ithalatçısı konumundan çıkartıp, ihracatçı durumuna getirmek için planlı, kontrollü ve modern anlayış içinde gerçekleştirilecek yeni tesislere ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak meyvecilik gibi çok yıllık ve başlangıcı diğer bitkisel üretimlere göre daha özverili ve masraflı olan bir sektörde yatırımı teşvik etmek için bazı alternatif katkılar araştırılmaktadır. Bu bağlamda meyve bahçelerinin ilk tesis yıllarında sıra aralarındaki boş alanlarda başka bitkilerle yetiştiricilik yapılmakta ve yapılan bu yetiştiriciliğe "ara tarımı" ismi verilmektedir. Ara tarım genellikle tek yıllık bitkilerle planlanmakta ve böylesinin daha kolay ve basit olacağı düşünülmektedir. Oysaki meyve bahçelerinde tek yıllık bitkilerle yapılan ara tarım çoğu zaman ana ürünle olan morfolojik, fizyolojik ve yaşam döngüsü ve talepleri bakımından birbirinden çok ciddi farklılıklar göstermekte, çok önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle meyve bahçeleri için tek yıllık bitkilerden ara tarım planlaması yapmaktan uzak durmak gerekmektedir. Bu nedenle meyve bahçelerinde ara tarım planlamasını daha ziyade morfolojik, fizyolojik ve biyolojik olarak daha benzer olan başka meyve türlerini uygun anaç/çeşit kombinasyonları kullanmak şekli ile gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu çeşit uygulamalarda da ara ürün geçici bir dönem için düşünülmeli ve bahçenin normal bakım programı ve diğer uygulamaları ile uyuşmalıdır.

Ülkemizde ceviz yetiştiriciliği son yıllarda çok ciddi bir şekilde artış göstermektedir. Bu denli hızlı ve istahlı bir gelişme beraberinde de çeşitli sorunları getirmektedir. Bu sorunlardan başlıcaları;

- Uygun olmayan iklim ve toprak koşullarında yeni tesislerin gerçekleştirilmesi,
- Sağlıklı ve ismine doğru olamayan fidanların kullanılması,
- Dikim sırasında fidanlara verilecek aralık ve mesafelerin doğru seçilmemesi,
- Dikimin tekniğine uygun yapılmaması, sayılabilir.

Tamamı daha başlangıçta yapılmış ve yatırımın geleceğini başlarken sıkıntıya sokacak

olan bu gibi hatalar sonraki yıllarda telafisi imkânsız sonuçlar doğurmaktadır. Ceviz bahçesi tesislerinde fidanlara verilecek aralık ve mesafeler konuya muhatap resmi kurumların öngörü ve dayatmaları, yatırımcıların araziyi daha rantabl kullandıklarını zannetmeleri ve bunun bir sık dikim uygulaması olduğunu düşünmeleri gibi sebeplerle; 8×8, 8×4, 7×7, 7×3.5, 7×5 metre gibi çok değişik mesafelerle tesisleri gündeme getirmiştir [1, 3, 4]. Tüm bu belirlemelerde toprak, eğim, yükselti, yöney, sulama olanağı, anaç/çeşit gelişme gücü, üretim amacı ve bakım işlemlerinin gerçekleştirilebilme potansiyeli tamamen ihmal edilerek, sadece dekara daha fazla fidan dikmek tek amaç olarak ortaya çıkarılmaktadır. İleride yaşanabilecek bir sıkışıklık ihtimalini de aradan ağaç sökerek gidermek bir çözüm olarak sunulmaktadır.

Ceviz Yatırımcısını sıkıntıya sokan en önemli faktör 4–5 yıl arasında değişiklik gösterebilecek olan gençlik kısırlığı dönemidir. Bu dönem ilk tesis (yatırım) giderlerinden sonra işletme giderlerinin de ortaya çıktığı ancak henüz hiç bir gelirin elde edilemediği süreci kapsamakta olup yatırımcıyı maddi olarak zorlamaktadır. Bu süreci finansal bakımdan kolaylaştıracak arayışlar hem yatırımcıları cezbetmeye, hem de ceviz için uygun olmayan dikim sıklıkları ile bahçe tesislerinin önüne geçilmesine katkı sağlayabilecektir. Ana ürün ceviz olmak koşulu ile yatırım ve işletme maliyetlerinin yoğun olmasına karşın anlamlı bir ürünün elde edilemediği ilk 7–8 yıl içinde gençlik kısırlığı dönemi kısa olup ikinci–üçüncü yıl meyve verebilecek nitelikte yardımcı tür seçiminin önemli olduğu bu öngörüde; Olası kombinasyonlar;

- ceviz (8×8) / nar (4×4)
- ceviz (8×8) / myrobolan29–c / japon grubu erik (4×4)
- ceviz (8×8) rootpac–20 / şeftali–nektarin–japon grubu erik (4×2)
- ceviz (8×8) badem (4×4) gf 677/
- ceviz (8×8) aralarında 4×2 rootpac 20 / badem olarak düşünülebilir.

Ana ürün olan cevizin habitüsü gelişip sıkışıklık yaratmaya başladığında ceviz ağaçları dışındaki ara ürün türlerine ait ağaçlar kademeli olarak bahçeden çıkartılmalıdır.

Ceviz için meyve ağaçları ile ara ziraat uygulamasının avantajları;

- Arazi kullanımında avantaj sağlanması,

- Ana ürünün gençlik kısırlığı döneminde gelir elde edilmeye başlanması

- (8–10) yıl gibi bir süreçte gelir eldesinin yüksek olması,

- Kademeli söküm ile bu sürecin 15–20 yıla kadar çıkartılabilmesi

- Kazanç olasılığının yüksekliği nedeniyle bakım ve yönetim işlerinin daha dikkatli ve düzenli yapılması,

Ceviz için çok yıllık meyve ağaçları ile ara ziraat uygulamasının dez avantajları;

- Temel tesis masraflarının yüksek olması

- Sulama altyapısında ve sulama programlarında sorun yaşanma ihtimalinin mevcudiyeti,

- Gübreleme programlarının dikkatli yapılması ve uygulanması,

- Hastalık ve zararlı kontrollerinin düzenli ve dikkatli yapılması,

- Yıllık işletme giderlerinin daha yüksek olması

SONUÇ

Yatırım maliyeti yüksek, ancak başlangıçta çeşitli destek ve krediler ile karşılanabilir olan ceviz bahçesi tesisinde; en rahatsız edici ve finansal sıkışıklığa neden olan süreç 4–5 yıl gibi uzun olan gençlik kısırlığı döneminde işletme maliyetlerinin yüksekliği olmaktadır. Bu süreci iyi yönetmek iyi bir ara ürün kombinasyonu seçilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu şekilde ikinci, en geç üçüncü yılda ürün verebilecek ve işletme maliyetlerinin karşılanmasına destek olacak bir ara ürün kombinasyonu seçebilmek, bununla birlikte her iki ürünün de yetiştiricilik taleplerini iyi planlamak ve yönetmek en önemli husus olacaktır. Bu suretle ceviz üreticilerine bir farklı bakış açısı ile kaynak yaratılmış olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. Akça, Y., 2009. Ceviz Yetiştiriciliği. *Anıt Matbaası* 372 s.
2. Muradoğlu, F., 2005. Hakkari Merkez İlçe ve Ahlat Yöresinde Tohumdan Yetiştirilmiş Ceviz Popülasyonunda Genetik Değişkenlik ve Ümitvar Genotiplerin Seleksiyonu (Doktora Tezi). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.*

3. Şen, S. M., 1986. Ceviz Yetiştiriciliği. *Eser Matbaası. Samsun 169 s.*
4. Şen, S. M., 2009. Ceviz Yetiştiriciliği, Besin Değeri, Folklorü. *Başak Matbaası Ankara 196s.*
5. Şen, S. M., 2011. Ceviz Yetiştiriciliği. *Başak Matbaası. Ankara, 220 s.*
6. Ünver, H. ve M. Çelik, 2005. Ankara Yöresi Cevizlerinin Seleksiyon Yoluyla Islahı. *II. Ulusal Ceviz Sempozyumu, Bursa.*